

Česko-lužický

Ročník XVIII
Číslo 11–12/listopad–prosinec 2007

věstník

Marja Krawcec

hdyž budu
sony mlóčow přetřate
sydnu so bliže
wosrjedž nazymy
zapopadnywši
poslednju slónčnu pruhu
a zapletu ju
do nohajcow
zymskich
za tebję

až budou
pampeliškové sny zetlelé
sednu si blíž
uprostřed podzimu
zachytím
poslední paprsek slunce
zapletu ho
do punčoch
podzimních
tobě

Ze sbírky *Kraj před špihelom*, str. 43 (Budyšin 1981) přeložil Radek Čermák. Snímek "Lužické nebe a lužická země" Clemens Škoda.

PŘED 100 LETY BYLA ZALOŽENA SPOLEČNOST PŘÁTEL LUŽICE

SPOLEČNOST PŘÁTEL LUŽICE
STOLETÝ MOST MEZI NÁRODY

1907–2007

TOWARSTWO PRÉCELOW SERBOW
STOLETNY MÓST MJEZ LUDOMAJ

V tomto roce oslavila Společnost přátel Lužice stoleté jubileum.

Je to hodně?

Nebo je to málo?

V lidském životě docela slušná řádka.

V dějinách národa jen pouhá etapa.

I v rámci společných vztahů Čechů a Lužických Srbů je to jen jedna kapitola.

Proto se nemusíme pořád jen ohlížet do minulosti, ale jakožto vlastně mladá společnost hledme, co je před námi.

Do dalšího století vykročíme s chutí, nadějí a odhodláním.

Navážme důstojně na vše, co učinili naši slavní předchůdci, a snažme se, ať ti, kdo přijdou po nás, mají na co navazovat.

Že přijdou, o tom nepochybujeme.

Hanuš Härtel

Přejeme Vám všem, našim čtenářům, šťastné prožití vánočních svátků a dobrý nový rok!

ČESKO-LUŽICKÉ STYKY 1907 AŽ 2007

Milan Hrabal

Přestože by se nezasevěnému mohlo zdát, že kontaktů mezi Lužickými Srby a Čechy nebylo a není mnoho, zachytit alespoň podstatné z nich na ploše krátkého příspěvku není snadné. Už pouhý výčet významnějších aktivit by zabral řadu stran. Soustředím se tedy pouze na jediný z projevů česko-lužické vzájemnosti: na solidaritu českých lidí s Lužickými Srby. Skalní kritici slovanské vzájemnosti ovlivnění zcela pochopitelně letitou mocenskou hegemonií „slovanského“ Sovětského svazu hovoří o snaze hrstky sorabofilů udělat z komára velblouda. Při velmi povrchním pohledu by snad bylo možné s tímto názorem souhlasit v souvislosti se snahou pomoci získat pro Lužické Srby větší autonomii opětovným včleněním Lužice do českého státu. U politických jednání o této otázce opravdu ani v době vzniku českého státu v závěru první světové války ani při obnově Československa v letech 1945 nebylo mnoho lidí. Ale tak to v politice chodí obecně – Masarykovo Československo také nevzniklo za masové účasti národa.* Přestože s odstupem času je zřejmé, že v kontextu evropské politiky byla myšlenka připojení Lužice k českým zemím značně naivní, máme řadu dokumentů, že nešlo jen o politický „fanklub“ Lužice. Česká veřejnost se o dění v Lužici zajímala. Bohatě byly styky sokolských organizací a diskriminace lužickosrbské inteligence po nástupu Hitlera k moci vyvolala v Čechách i na Moravě vlnu protestů. Největší protestní akcí bylo shromáždění na hoře Mužský nedaleko Mnichova Hradiště, kde se sešlo téměř 30 tisíc lidí. Podstatný byl výsledek: uvěznění Lužičtí Srbové byli propuštěni.

Ne nadarmo se tedy o letech zhruba 1850 až 1950 hovoří jako o „zlatém věku české-lužické vzájemnosti“.**

K oslabení česko-lužických vztahů došlo v souvislosti se vznikem NDR. Od té doby československý tisk informoval o Lužici jen v souladu s německou oficiální politikou a kontakty byly velmi pozorně regulovány. Skutečná vzájemnost tedy „fungovala“ spíše v rovině osobních kontaktů jednotlivců. Rozhodně se však nejednalo o „mrtvé období“, jen byly přidušeny veškeré projevy náklonnosti, které by mohly ohrozit dokonalost této „výkladní skříně národnostní politiky“ německé verze „diktatury proletariátu“. Kulturní výměna – alespoň v oblasti literatury určitě – probíhala na slušné úrovni, ovšem v apolitické atmosféře a pod heslem „všechno je v pořádku“.

Devadesátá léta minulého století přinesla výraznou kvalitativní změnu. Celkové politické uvolnění v obou sousedních zemích, liberalizace hospodářství a přesun značné části pravomocí z centra na municipální úroveň dalo novou šanci i česko-lužickým kontaktům. Ovšem až do dnešních dnů nikdy nedosáhla takové šíře a intenzity, jako v již zmíněném „zlatém věku“. Přesto nelze přehlédnout aktivity organizací i jednotlivců v prvních letech třetího tisíciletí, zaměřené na podporu boje Lužických Srbů o záchranu národních škol. Například problém zrušení školy v obci Chrósčicy se stal velmi medializovaným. Jen v souvislosti s podpisovou akcí Varnsdorfská solidarita bylo zveřejněno nejméně půl stovky člán-

ků a zpráv v tisku, do hlavní zpravodajské relace poměrně rozsáhlou informací zařadila i Česká televize apod. Z více než patnácti tisíc podpisů pod výzvou varnsdorfských byly tři čtvrtiny z České republiky. Dlužno podotknout, že tato akce nebyla ojedinělá, jen mediálně nejznámější a nejúspěšnější. Mnozí občané si zřejmě uvědomili negativní dopad zmenšujícího se teritoria pro realizaci národních zájmů v důsledku nedávného rozpadu Československa a souběžně s tím postupující globalizace a dokázali lépe chápat obtíže národa ještě menšího. Na rozdíl od již zmíněného protestního shromáždění ve třicátých letech však bohužel zahraniční aktivity proti „optimalizačním“ záměrům saských úřadů nepřinesla prakticky žádný efekt. Nebereme-li ovšem v úvahu morální podporu lužickému národnímu hnutí a výrazné oživení zájmu o Lužici v českých zemích i v části Evropy.

Z uvedeného je patrné, že v průběhu sta let existence Společnosti přátel Lužice prošly česko-lužické vztahy třemi základními obdobími. První čtyři desetiletí byla ve znamení vzájemné činnosti od značného množství jednotlivců i organizací až do úrovně státních činitelů především na české straně. V tomto období se dvakrát podstatně změnila politická mapa Evropy, takže bylo logické, že vedle velmocenských zájmů se řešily i ne nepodstatné otázky menšinové. Navíc nejméně polovinu tohoto období existovala v mnohonárodním Československu obdivuhodně kvalitní varianta demokracie. Zhruba další čtyři následující dekády byly poznamenány značnou občanskou nesvobodou, zejména tam, kde mohlo dojít k jitržení jakýchkoli problémů a potíží. Takže prostě žádné problémy nesměly existovat, ani doma, ani u sousedů. Proces všeobecné demokratizace a liberalizace v celé východní Evropě v poslední dekádě druhého tisíciletí s sebou přinesl prudkou změnu společenských poměrů, méně však se již podařilo změnit myšlení lidí. Touha po materiálním blahobytu jako předpokladu štěstí – ten přelud lidí žijících východně od železné opony – zůstala, ba ještě se novými možnostmi v ekonomice prohloubila. Naproti tomu loajalita k potřebám druhých na podkladě demokratického respektu názorové i sociální různosti se dodnes nestala každodenní realitou. Navíc spolu s rohlíky a lokomotivami bylo na „materiální“ úroveň postaveno i duchovno – jmenovitě kultura. Připočeteme-li k tomu všemu ještě skutečnost, že léta sovětské nadvlády notně zprofanovala myšlenku slovanské pospolitosti, máme tu reálné příčiny faktu, že revitalizace zájmu o blízkou kulturu v sousedství má jen pozvolný vzestup. Naštěstí je obnovena demokracie v českých zemích mladá a má před sebou dlouhou cestu, na které se určitě ještě najde místo k bližšímu setkání s Lužicí než dosud.

* T. G. Masaryk patřil k zastáncům připojení Lužice k českému státu. Mj. už v roce 1914 v rozhovoru s ruským žurnalistou V. Svatkovským se o tom zmínil a v tomto smyslu se vyjadřuje i svém spise Nová Evropa (viz Lukáš Bayer in *Vznik Československa a území srbské Lužice*)

** Leoš Šatava: *Faktor rE (Rjana Lužica) coby homeopatikum?*, in: *Lužice 10 let ve sjednoceném Německu*, s. 43 (Spolek česko-lužický, Praha 2000)

VZPOMÍNKY UMLČENÉ ZEMĚ

Záchranné archeologické výzkumy v předpolí lužických uhelných dolů v posledních 15 letech

Zuzana Bláhová-Sklenářová

Těžba hnědého uhlí je jedním z nejmasivnějších lidských zásahů do krajiny. Pro archeologické nálezy znamená každý takový zásah jednoznačnou zkázu, pro archeologii pak nutnost pokusit se zachránit, co se dá – nejen hmotné památky, ale především informace, které lze vyčíst z jejich původního umístění v zemi a jejich

vzájemných vztahů v původním kontextu. Tato práce se nazývá **záchranný archeologický výzkum**.

Mezi pojmy „záchranný archeologický výzkum“ a „archeologický průzkum“ je velký rozdíl. Průzkum v archeologii představuje získávání vstupních, základních či povšechných informací o území,

po kterém pozůstatky minulosti dál zůstávají v původním kontextu v zemi. „Vykopávky“ naopak vždy historické terény a archeologické dědictví de facto ničí, i když odborně – jde o rozebrání a podrobnou dokumentaci nemovitých pozůstatků a přenesení movitých ke zpracování a do musea. (Pro srovnání: v případě cenné přírodní lokality, např. Lakomských rybníků, by průzkum znamenal zjištění, jaká společenstva a druhy živočichů a rostlin tam žijí, kdežto záchrannému archeologickému výzkumu by odpovídala takový proces, v němž by proběhla dokumentace tamní přírody, pochytní chráněných živočichů, vyřpání cenných rostlin a jejich přestěhování na náhradní lokalitu, a následovalo by odbagrování.)

Záchranné archeologické výzkumy vyvolané povrchovou těžbou probíhají v předstihu před zahájením hornických prací. Obrovský rozsah plochy, která má být zničena, dává archeologům mimořádnou příležitost prozkoumat a poznat celou krajinu – odkryjí nejen osady nebo pohřebiště, ale i plochy mezi nimi; zjistí, kde ležela pole, cesty, potoky a rybníky, kde se v lesích pálilo dřevěné uhlí a kde se vyráběl dehet (kolomaz) atd. V celé ploše mohou prozkoumat život vesnic pravěkých stejně jako těch, které jejich obyvatelé musili kvůli těžbě navždy opustit teprve před několika měsíci. Ve spolupráci s přírodovědci poznávají i přírodní prostředí, v němž lidé v různých obdobích minulosti žili, jak je ovlivňovalo a jak oni ovlivňovali je.

Dříve než se archeologové vydají do terénu, je třeba shromáždit a upřesnit dosavadní zprávy o nálezích na území, které se bude ničit (z literatury, v archívech atd.). Vyhodnocení starých i nových map pomůže vytipovat místa, kde mohou být naleziště dosud neznámá (hradiště a jiná opevnění, zaniklé středověké vesnice, hřbitovy, stezky apod.). Následují rozsáhlé **povrchové průzkumy**. Archeologové procházejí krajinou, pozorují znaky, které svědčí o starším lidském osídlení, a pro ověření kopou do země malé sondy. Tak zjistí polohu lokalit a na nich pak zahájí předstihový záchranný výzkum („vykopávky“). Ten se teprve pak přenáší i do míst, kde se nálezy objeví až při přípravných pracích pro těžbu. Jinak by se podařilo zachránit jen náhodně zpozorované zbytky, jednotlivé věci, ale většina z nich, a hlavně cenné informace o dějinách místa a krajiny, které leží v zemi spolu s nimi, by byly nenávratně ztraceny. Těžba v Lužici každoročně ukusuje stovky hektarů krajiny. Výzkum v předpolí dolů je přitom náročný na organizaci. Je potřebí velkého množství pracovníků, které je nutno zaškolit a koordinovat, o hmotném a technickém zabezpečení nemluvě. A těžba postupuje neúprosně rychle. Archeologové často pracují do poslední chvíle jen pár metrů od těžební jámy...

Obr. 1. Podle Elburg – van der Kroft 1999.

Dnes se totiž již nekope proto, aby se vytvořila sbírka zajímavostí pro musea, ale proto, **abychom komplexně poznali minulost země**. Stopadesáté tábořiště ze střední doby kamenné nebo tisící hrob únětické kultury může při pečlivém prozkoumání přinést novou unikátní informaci, a navíc statistika ze všech takových „stejných“ nálezů a jejich vynesení do mapy krajiny dokáže odhalit skutečnosti, které z jednotlivých věcí nevyčteme.

O výzkumech a nálezích vycházejí nejprve zprávy a články v odborných časopisech, po úplném zpracování pak i objemné monografie. Články týkající se Lužice najdeme zejména ve dvou časopisech: **Archäologie aktuell im Freistaat Sachsen** (Sasko, vychází od r. 1993) a **Archäologie in Berlin und Brandenburg** (Braniborsko, od r. 1995). Na rozdíl od menší čtvercové **Archäologie aktuell** má její braniborský protějšek větší formát a pevnou vazbu, obsahem a účelem si však jsou oba časopisy podobné. Přinášejí krátké články provázené fotografiemi, které mají při zachování odborné úrovně sloužit popularisaci archeologie. Vycházejí i pro lidi, kteří nejsou archeology, ale mohou být stavebníky, stavebními podnikateli, pracují na úřadech, kde se rozhoduje o zemních pracích, nebo ve firmách, které provádějí velké stavby či těžbu. Uvědomění podstaty a ceny archeologického kulturního dědictví vlastní země pomáhá pochopit důležitost jeho ochrany i náklady na jeho záchranu.

Podle **saského památkového zákona**, platného od r. 1993, se archeologické nálezy stávají okamžikem objevení majetkem státu. Říká se v něm také, že „nositelům větších veřejných nebo soukromých stavebních podniků nebo prací souvisejících s těžbou nerostných surovin jakožto jejich původcům může být v únosných mezích uložena povinnost uhradit (refundovat) náklady na provedení archeologického terénního výzkumu, konservace nálezů a dokumentace nemovitých situací v terénu“ (*SächsDSchG 1993*, § 14, odst. 3). Srovnatelná je situace v **Braniborsku** (*Kunow 1995 až 2001*). Nejdůležitější novinkou, kterou přinesl památkový zákon z r. 1991, byl i zde **princip „kdo ničí, platí“**: každý, kdo svými aktivitami, ať soukromými nebo veřejnými, ohrožuje památky ukryté pod zemí – archeologické nálezy, musí zabezpečit na svůj náklad nezbytné dokumentační a zajišťovací práce na ohroženém objektu, tj. v praxi zpravidla poskytnout peníze na záchranný archeologický výzkum (pokud je to nad jeho možnosti, což se ověřuje, lze poskytnout dotaci ze zemského rozpočtu). Princip potvrdila i nová braniborská právní norma na ochranu kulturního dědictví z roku 2004 (*BbgDSchG 2004*, § 7, odst. 3).¹

„**Uhelné**“ oblasti Lužice byly dlouho archeologicky téměř neznámé. Do doby plošných průzkumů v 90. letech se v některých končinách o žádném osídlení nevědělo a soudilo se, že byly obývány lidmi až od středověku! (*Bönisch 1996*.) Zejména řídice obydlená „hola“ neslibovala bohaté nálezy – na rozdíl např. od úrodných sprašových oblastí u Lipska v povodí Bílého Halštrova, jejichž husté pravěké osídlení (např. Zwenkau, Eythra) bylo známo dlouho a těžbu uhlí tam provázely rozsáhlé výzkumy (*Loré 1994*, 65–66). Zejména tamní sídliště prvních zemědělců mladší doby kamenné nebo z doby bronzové se rychle proslavila i v zahraničí.

Před r. 1990 byly i v Lužici velké předstihové záchranné výzkumy v předpolí uhelných dolů spíše vzácností a ani malých se neprovádělo tolik. Vedle politické preference těžkého průmyslu to bylo způsobeno i malým počtem archeologických míst. V 60.–80. letech byla těžištěm výzkumu slovanská sídliště; z nečetných pravěkých nalezišť, jejichž výzkum začal již před převratem, lze uvést pohřebiště z doby bronzové a železné u Liškowka (*Bönisch 1996*, 34). Výzkum **dosud živých vesnic**, vzniklých většinou při německé kolonizaci ve vrcholném středověku, se rozbíhal pomalu. Pokud vůbec, zkoumaly se většinou jen výřezy (např. dvůr Jawora). Od 70. let mohly být zkoumány aspoň některé kostely jako určitá centra vesnického života. Klěšník (od r. 1989), kde se začínalo také od kostela, se stal prvním výzkumem větší části historického jádra vsi (*Bönisch 1996*, 36).

Stavební boom 90. let radikálně změnil situaci. V Braniborsku se objem záchranné činnosti v r. 1992 oproti r. 1991 zvětšil čtyřikrát (*Kunow 1995*, 16). Zároveň byly zahájeny velké průzkumy, zejména letecké. Podařilo se objevit nejen stovky nových nalezišť, ale dokonce i úplně nové druhy památek! Po reformě veřejné správy v Braniborsku vznikly v zemském museu v Postupimi

1) Obdobný princip obsahuje i náš památkový zákon č. 20/1987 Sb. v ustanovení § 22, odst. 2.

v letech 1993–4 územní referáty (Lužice se týká Gebietsreferat Lausitz/Elsterland) a „průřezové“ referáty, mj. referát „hnědouhelné“ archeologie. V souvislosti s privatizací těžářského podniku LAUBAG (Lausitzer Braunkohle Aktiengesellschaft) nebylo jasné, které doly budou pokračovat a které ne. Situace se posléze vyjasnila: pokračovat budou doly Jänschwalde, Cottbus-Nord a Welzow-Süd, v Horní Lužici Nochten, zatímco doly Seese-Ost, Gräbendorf, Greifenhain a hornolužický Reichwalde budou uzavřeny (lužickosrbská jména dolů viz ve slovníčku). R. 1997 byla podepsána smlouva mezi Braniborským zemským museem a LAUBAG, která na pět let zajistila poskytování peněz a technických prostředků na záchranné výzkumy v Dolnolužickém hnědouhelném revíru. Bez zemské finanční podpory se však ani tak neobejdou. Přitom se každoročně podaří při veškerém nasazení důkladně prozkoumat jen malé procento území odsouzeného ke zničení; o to větší je úloha povrchových průzkumů, které nová naleziště alespoň identifikují (Kunow 1998, 21).

Ve druhé polovině 90. let se díky útlumu těžby postupně zmenšoval i objem záchranné činnosti v předpolí lužických dolů. Archeologické kapacity se tak mohly přesunout na jiné velké zásahy do krajiny, v této době především dálnice, plynovody atd. a také stále mohutnějící stavební činnost v historických jádrech měst

Obr. 2. Podle Ericson 1999.

(Kunow 1998, 20; 1999, 23–24). V nové situaci a s vývojem celého oboru ve světě sílí i v Lužici důraz nikoli na **pouhou záchranu**, nýbrž na cílené **vyhledávání** archeologických nalezišť a případných risik jejich střetu se stavební nebo jinou činností, a **ochranu** těch, jejichž mimořádná hodnota to zasluhuje (Kunow 2001).

Horní Lužice

V roce 1993 začaly záchranné archeologické práce v předpolí **dolu Reichwalde** a Nochten v tehdejší okr. Běla Woda ve střední Lužici (Eilbracht – Wüsthube 1994, 77n.).²⁾ Zemský úřad pro archeologii v Drážďanech proto v Rychwałdě zřídil výzkumnou základnu. Společnost LAUBAG poskytla archeologům navíc dvě budovy a další potřebné vybavení a služby, bez nichž by výzkum nebylo možno stihnout; kvůli času se musilo v terénu pracovat za každého počasí i v zimě³⁾. Mnoho nálezů bylo bohužel zničeno už před výzkumem: rostl tu borový les a těžký bagr vytrhal stromy i s kořeny. Pozůstatky starého osídlení přitom ležely mělce, už pod tenkou vrstvou humusu. (Eilbracht – Wüsthube 1994, 79–80.) To, co se dochovalo, však bylo velmi zajímavé. Na neúrodných písčitých půdách lužické „hole“ se nikdy nedařilo zemědělství, vzácným případem, který dokládá výjimečnou epizodu hustého osídlení v mladší době bronzové a na počátku doby železné, byla usedlost lužické kultury. O novém osídlení pak svědčí až středověké zahloubené obydlí s několika jamami. Zato se tu podařilo odkrýt

vzácné tábořiště lovců, sběračů a rybářů ze střední doby kamenné (mesolitu) a železářské hutní pracoviště z doby železné, římské či stěhování národů.

Zdejší mesolitické osídlení je tak unikátní, že se na ně od r. 1997 zaměřil zvláštní výzkumný projekt (*Elburg – van der Kroft 1999; Vollbrecht 2000*). Využil možnosti prozkoumat břehy zaniklého jezera, na nichž sídlili lidé už na konci předcházející starší doby kamenné; celkem tu tedy pobývali s přestávkami zhruba ve 12. – 8. tisíciletí př. n. l. Přestože časový tlak nedovolil odkrýt plochu celou, podařilo se určit místa, kde stály stany, kde ležela ohniště, prozkoumat dílnu na výrobu pazourkových nástrojů z konce poslední doby ledové... Rašelina v těchto „**lužických Pompejích**“ zakonservovala vše tak, jak to lidé v minulosti opustili, takže můžeme rekonstruovat, kde se připravovali na lov, kde zpracovávali kořist, kudy chodili atd. Zachovaly se také kmeny a pařezy stromů i další zbytky rostlin; těm se věnují přírodovědci, aby zjistili, jak tehdy vypadala okolní příroda.

R. 1995 byl prozkoumán dvůr Stary Lubolín (*Eilbracht – Wüsthube 1995*). Zatímco dřevěné budovy dvora byly datovány do 18.–19. stol., první zmínku z r. 1398 („Liebel“) potvrdily nejen nálezy keramiky ze 14.–20. stol., ale i základy staveb, v jedné z nichž byla zřícená středověká kachlová kamna.

Poblíž na poli bylo zjištěno sídliště z doby železné. Nedaleko pak bylo téhož roku odkrýto sídliště a malé pohřebiště z pozdní doby bronzové: skupina žárových hrobů se zbytky keramických nádob, mezi nimiž se rýsovalo několik do cihlova propálených ploch – patrně míst, na nichž hořely pohřební hranice. Vesnice lužické kultury ze střední a mladší doby bronzové na výšince mezi blaty v těsném sousedství dvora se skládala z dřevěných domů, k nimž patřila zemní síla na obilí a odpadní jámy, velké zásobní nádoby zapuštěné do země, ohniště a další zařízení (Obr. 2.). Po nějakém čase se osada vždy přesunula na některou ze sousedních vyvýšenin.

Dolní Lužice

Důl Seese-Ost leží mezi Wětošowem a Lubnjowem, těžba byla ukončena.

Lužický mohylník Wótšowc byl objeven r. 1984 při povrchovém průzkumu. Protože mu hrozilo odtěžení, začal tu hned řádný záchranný výzkum, který trval až do r. 1994; ukončení těžby dalo pohřebišti naději na zachování (Bönisch 1996, 35; Rösler 1996). Na ploše cca 4 ha ukládal lid lužických popelnicových polí od konce střední doby bronzové do samého závěru doby bronzové spálené ostatky zemřelých uložené v urnách. Do doby výzkumu se dochovalo nejméně 18 mohyl o průměru náspů 10–30 m, pod nimi i mezi nimi bylo postupně uloženo snad až 2000 mrtvých! Zdejší zvláštností jsou skupiny velkých říčních valounů, které někdy obklopují urnu s ostatky, snad pokrývaly i samotné mohyly, jindy souvisely spíše s pohřebními obřady.

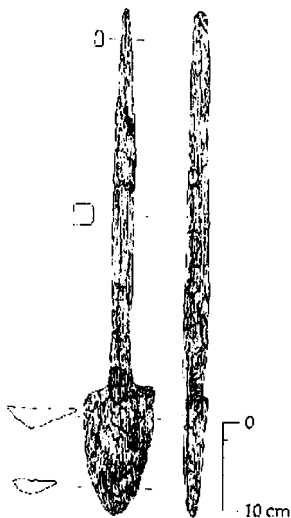
2) Těžba byla ukončena v 90. letech, nyní se plánuje její obnovení.

3) To je ovšem od 90. let i u nás naprosto obvyklé...

U Choric (lokalita Göritz 4) byl r. 1994 zahájen výzkum germánského sídliště z doby římské (*Berg-Hobohm 1996*). Železářský okrsek („vysoké“ pece a vyhřívací jámy) svědčí o tavení zdejší bahenní rudy. Železo pak zpracovávali kováři na různé nářadí, hřebíky a kování. Zuhelnatělá zrna obilí patří převážně ječmeni. Na sídlišti stálo (postupně či současně?) nejméně sedm dlouhých dřevěných domů, přes 60 pozemnic a několik sýpek.

Bezesporu nejznámější lokalitou této krajiny je **slovanské hradiště u Raduše** na jižním okraji Dolnolučických Blat. Kruhové hradisko „tornowského typu“ bylo zkoumáno v letech 1984–1990. Datuje se do 9.–10. stol. a spojuje se s kmenem nazývaným v písemných pramenech *Lusizi*. Záměr vybudovat tu popularisující rekonstrukci dřevěného hradiska, v jehož prostorách by byla musejní expozice a další prostory pro návštěvníky, vznikl již r. 1990, jakmile se ukázalo, že těžba už pokračovat nebude. Postupně byly vypracovány plány, architektonický model, a konečně r. 1999 celý projekt vyústil v zahájení stavby. Podařilo se získat peníze v rámci sanace uzavřeného dolu; jde o první případ v Německu, kdy sanace byla chápána nejen jako rekultivace přírody a krajiny, ale i kulturního dědictví, které je nedílnou součástí krajiny. Museum bylo otevřeno r. 2002. Má zastupovat a připomínat vše ostatní, co bylo nenávratně ztraceno (*Bönisch 1996, 36; Kunow 2000, 20–21*)⁴.

Na dně rybníka asi 700 m jižně od hradiště (mezi Wóskalawou a Choricemi) se zachovalo mnoho pozůstatků z organických hmot. Nejstarší byla germánská roubená studna z dubových fošen z doby kolem r. 300 n. l. Vrstva nad ní obsahovala mnoho březové kůry, opracovaného dřeva apod.; spočívala na vrstvě kamenů, mezi nimiž byly slovanské střepy. Snad tu ve slovanském období bylo zpevněné napajedlo pro dobytek. Vedle zbytků dřevěného vědra z dužin a dvou soustružených dřevěných misek byl nejzajímavější nález pěti dřevěných radlic různé velikosti a tvaru, nejdelší celé kusy měřily 58–60 cm (Obr. 3.).

Obr. 3. Podle Berg-Hobohm 1997.

Asi 300 m odsud leželo slovanské sídliště, rovněž patřící k zámečí hradiska (*Berg-Hobohm 1997*).

Důl Cottbus-Nord leží východně od Chotěbuze na samém okraji města; těžba v něm pokračuje.

Jednou z největších akcí své doby byl výzkum pohřebiště kultury lužických popelnicových polí u Lišková (1980–1994). Podařilo se je výjimečně prozkoumat celé: bylo na něm přes 2000 hrobů (*Kunow 1996; Bönisch 1996, 35*). Jeho odborné zpracování a vědecké vyhodnocení vyžaduje další řadu let usilovné práce. R. 1997 byla poblíž objevena další skupina asi sedmi hrobů, tentokrát z nejstaršího, ještě středobronzového období této kultury (Kl. Lieskow 123; *Kayser 1998*). V té době začali lidé spalovat mrtvé na hranici se všemi jejich ozdobami a oděvem, zbraní a šper-

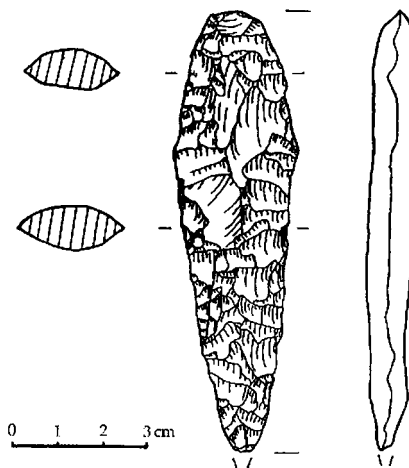
ků dávali do hrobů málo, zato keramických nádob hodně. Spálené ostatky ještě neukládali do uren, ale do země volně nebo v organických obalech. Neobvykle „velký“ je počet bronzových nálezů: nejméně čtyři bronzové hroty šípů a skoro celá bronzová jehlice.

U Šlichowa odkryl výzkum sídliště cca ze 4. stol. (*Neubauer-Saurer 1996*). Kromě jam a pozůstatků domů se tu našla zřícená velká pec. Zanikla patrně při požáru, který zničil celou ves. Měla klenbu ze dřeva a proutěného výpletu, omazaného silnou vrstvou hliněné mazanice. Mohli v ní vypalovat keramiku, nálezy ale svědčí, že se v ní také sušily žaludy, které pak lidé mleli na mouku. Je to snad doklad neúrody, která tehdy Lužici postihla.

Důl Janschwalde leží východně od Chotěbuze, těžba v něm pokračuje. Každoročně zničí okolo 150 ha plochy, proto tu r. 1993 Braniborské zemské museum zřídilo terénní archeologické pracoviště (*Stapel 1996, 54*). V letech 1993–4 tu bylo při každoročních povrchových průzkumech objeveno jen v bezprostředně ohrožené zóně přes dvacet nálezů, většinou tábořišť z konce starší a ze střední doby kamenné (*Stapel 1996*). Průzkumy pokračovaly 1995 až 1996 (*Grünwald 1997*), specialisovaný tým při referátě hnědouhelne archeologie Braniborského zemského musea mohl díky lepší finanční situaci používat moderní zaměřovací techniku a speciální počítačové programy na vytváření map a plánů (AutoCAD).

Mezi Grozišcem a Rjasnikem leží dávné dno Lužické Nisy, písečné vyvýšeniny porostlé borovým lesem, na západě bývalo velké jezero – pozůstatek poslední doby ledové. Podobně jako u Rychawdu, i zde byly hojně osidlovány jeho břehy. Nálezy patřily nejčastěji kultuře se šňurovou keramikou z pozdní doby kamenné (sídlíště či tábořiště) a lužické kultuře doby bronzové (snad pohřebiště). Tři lokality přinesly stopy germánského osídlení z doby římské. Nejméně třikrát se opět objevila tábořiště mesolitických lovců. Nález u Rogowa (Horno 7; *Bönisch 2001*) je snad také sídlištěm ze střední doby kamenné, ale byly na něm zahloubené chaty-polozemnice! – Sídlíště lidu se šňurovou keramikou z pozdní doby kamenné u Husoké (Weißagk 19; *Stapel 1996*) se podařilo prozkoumat pouze díky pečlivému ručnímu odkrývání – nálezy byly v tenké vrstvičce mezi humusem a čistým pískem, takže skrývka ornice bagrem by jeho nenápadné stopy zničila. Výzkum probíhal přímo na hraně dolu, pod velkým časovým tlakem. Cenu naleziště skládají dohromady tisíce nevzhledných střípků a odštěpků pazourku, jejichž rozptýl na ploše vypovídá o tom, co a kde tu lidé v té době dělali, pak pazourkové hroty šípů i tmavé čmouhy v zemi se spálenými kůstkami – nejspíše stopy tří ohnišť.

Úsek pravěku mezi koncem eneolitu a střední dobou bronzovou je v Lužici zastoupen jen řídkými pozůstatky a o rázu tehdejšího osídlení víme velmi málo. Teprve průzkumy v předpolí dolů nálezy rozmnožily. Mezi Mostem a Grozišcem (Heinersbrück 8; *Stapel 1998*) se na jednom z řady sídlišť z konce eneolitu objevily předměty již z počátku doby bronzové: spolu s kamennými hroty šípů a zlomky keramiky tu bylo osm celých pazourkových dýk a další zlomky! Tyto dýky (Obr. 4.) nahrazovaly v severnějších částech Evropy drahé a nedostupné bronzové kusy, které byly tehdy nejspíše odznakem náčelníků, podobně jako později meče.

Obr. 4. Podle Stapel 1998.

4) Zpracování výzkumu se po pádu režimu v NDR r. 1989 zkomplikovalo následkem rozpadu dosavadních struktur archeologických pracovišť. První publikace vycházejí teprve v posledních letech. Informace o hradišti lze nalézt na stránkách www.slavenburg-radusch.de, plánujeme v budoucnu přinést samostatný článek.

Z téže doby, ale o něco mladší, je hrob vyspělé únětické kultury z Grěšné (*Grünwald 1998*): byl obložen a vydlážděn kameny a mrtvý v něm spočíval na pravém boku hlavou k jihu. Z kostry se nedochovalo téměř nic, zato výbava byla bohatá: dva měděné či bronzové předměty – drátěný kroužek, snad do vlasů či závěsek, a typická jehlice s očkem na hlavici, běžná v Čechách i středním Německu, ale z Dolní Lužice zatím první. Únětické hroby byly nalezeny i severně od obce při stavbě zdi izolující důl proti spodní vodě (*Bönisch 1999*).

Kolem Rjasnika v zamokřené nížinné krajině podél Nisy se dalo sídlit jen v dobách, kdy klima bylo sušší a teplejší a hladina spodní vody nižší. Jedním z takových období je mladší doba bronzová. Povrchové průzkumy tu zjistily 26 nalezišť kultury lužických popelnicových polí, z toho 16 sídlišť a 5 pohřebišť; sídliště (např. lokality 56 a 57) patří pozdní době bronzové, některé ještě počátku doby železné, kdy se klima zhoršilo (*Puttkammer 1998*). Pohřebišťe (Briesnig 52) na okraji nížiny je však již středobronzové – skupina osmi kamenných kruhů, které obklopovaly paty již nezřetelných mohyl. I zde předcházelo starší osídlení (eneolit) a následovalo mladší (doba římská). Ve výbavě převažovaly nádoby (urny a další: Obr. 5.) nad nečetnými bronzami, hlavně jehlicemi na spínání oděvů – zdá se, že hroby mohly být vyloupeny (*Lipsdorf 1999*).

Obr. 5. Podle Lipsdorf 1999.

Další mohylové pohřebišťe (Briesnig 2/Horno 4), zkoumané od r. 1998, se rozkládalo na svahu návrší, na němž ležel Rogow (*Lipsdorf – Kubenz 2000*). Mohyly (bylo jich devět) byly lemovány žlábkou nebo věnci z kamenů. Kryly na 150 žárových hrobů z konce střední a počátku mladší doby bronzové. V jednotlivých hrobech bylo kolem 10 nádob, což je poměrně hodně. Ani bronzové předměty (jehlice, břitva, kroužek) nechyběly, i když byly vzácné. Na okraji pohřebišťe byl nalezen i starší hrob – kostrový z konce eneolitu nebo starší doby bronzové.

V mladší době římské byla krajina mezi Nisou a výšinami západně od ní osídlena velmi výrazně. Na některých místech lidé tavili železo, dochovaly se zbytky železářských pecí, ale i vápených. Na lokalitě Briesnig 38 stály dva až tři dvorce, jejichž dvůr obklopoval z jedné strany dřevěný dům dlouhý až 25 m, z ostatních hospodářské stavby. Domy byly dřevěné, se stěnami omazanými hlínou. Konstrukci nesly sloupy zapuštěné až 80 cm do země; z některých stavebních břeven po přebudování domů postavili roubení studny. Nedaleké žárové pohřebišťe svědčí, že lidé tu žili v malých skupinkách (rodiny?). Nebyli chudí – v hrobové výbavě se vyskytl i dovezený skleněný pohár nebo hřeben s obdobími v římských provinciích; někdo z pohřbených byl snad kdysi žoldněrem v římském vojsku (*Bode 1998*). Na úpatí Rogowského vrchu výzkum odkryl celý řetěz germánských usedlostí (stopy těžko dvorce, který se postupně stěhoval?; Briesnig 65, 66, 68, 79), opět se zbytky domů, keramikou atd. Zvláštností je zlomek bronzové součásti koňského postroje římskoprovinciálního původu (*Uschmann 1999*) a mimořádně cenná bronzová miska, rovněž import z provincií (*Uschmann 2000*). O něco starší je proslulé **rogowské pohřebišťe** (Horno 1) z konce 2. stol., s bohatými hroby pod mohylou a s brázdami po orbě rádlím v jejich okolí (*Schwarzländer 2001*). Ostatky jednoho z mužů byly uloženy do urny, k nim byl přiložen stočený železný meč, v jiném hrobě se našla řemeslnická výbava – železné nůžky, pilník, nůž, sekera a další drobnější kusy, ale i hrot kopí a držadlo vědra. Ženský hrob obsahoval různé korálky a spony, nádobu a přeslen.

Záhadný „Teufelsberg“ čili Čertův vrch u Rjasnika byl prozkoumán r. 1994 (*Bönisch 1996, 37*). Ukázalo se, že je to písčiny přesyp, navátý na zbytcích germánského sídliště ze 3.–4. stol. Ve 14.–15. stol. na něm byl vystavěn nejspíše hrazený dvorec, o němž nehovoří žádné písemné prameny; z něj se zachovaly sklípky a val s příkopem. Obyvatelé sídliště z doby římské byli zemědělci: pod dunami zůstaly konservovány půdorysy jejich domů s hliněnými podlahami i menších hospodářských staveb, pece a ohniště, stopy plotů, které oddělovaly usedlosti, ba i brázdy vyorané jejich rádlím (*Krauskopf 1996; 1997; Brather 1999*). Mýcení a intenzivní obdělávání písčité země však vedlo ke zkáze: země zbařená rostlinného krytu se brzy změnila v neúrodný písek a ten osadu postupně docela zanesl. Lidé musili odejít. Až ve středověku, po staletém zalesnění místa, se tu mohli usadit znovu. Udělali však stejnou chybu; a tak i jejich brázdy zavál písek.

Doly Gräbendorf a Greifenhain leží ve střední Lužici západně od Drjowku.

Důl **Gräbendorf**, nejmenší z dolnolužických dolů, byl uzavřen r. 1993. Rekultivace ale „polkla“ přes 40 dalších hektarů krajiny! Tedy opět povrchové průzkumy, sondáže, plošné záchranné výzkumy na objevených nalezištích a k tomu geologické průzkumy, nezbytné k poznání charakteru terénu. Památky pravěkého osídlení mezi říčkami Kšíšowkou a Rěcyckou archeologové zachraňují od poloviny 80. let (*Unsel 1996*). Jako obvykle zde vedle nečetných sídlišť pozdní doby kamenné převažují osady bronzové a doby římské. Celý komplex sídlišť kultury lužických popelnicových polí z této doby byl objeven na katastrálních územích Chóšc a Grabice (šlo ovšem zčásti o stále tentýž statek, který se po nějaké době posouval vždy na jiné místo opodál, jak to tehdy bylo obvyklé). Jejich rozloha se pohybovala kolem 0,5 ha a chudé pozůstatky představovaly většinou zbytky jam a ohnišť, stopy dřevěných nosných sloupů domů, střepy, ojedinělé „pazourky“ a spálené zvířecí kůstky. Přesleny a závaží tkalcovských stavů dokládají výrobu látek, struska počátky hutnického zpracování místní bažinné železné rudy. Skupina nádob ze střední až mladší doby bronzové nedařilo odsud původně vypadala jako pohřebišťe, ale nebyly v nich žádné ostatky a spíše se soudí, že jde o místo nějakých neznámých obřadů (*Unsel 1996*). U Chóšce na relativně stejně starém sídlišti (lokalita Laasdorf 14) se objevily hroby dětí, jejichž těla byla uložena ve velkých keramických nádobách. – Ve středověku (13.–15. století) se v těch místech orala pole těžkým záhonovým pluhem; vznikla typická úzká a dlouhá pole, která byla obdělávána až do 17.–18. století (*Unsel 1996, 63*): snad tehdejší „malá doba ledová“ způsobila, že se tu zemědělství již nevyplátilo a pole byla opuštěná?

Důl **Greifenhain** byl jako jeden z mála archeologicky intenzivně sledován již v době NDR (*Bönisch 1996a*). Od r. 1984 probíhaly záchranné výzkumy, ačkoli plošně většinou nevelké, zejména v okolí Staré Darbnje, kde se zjistilo osídlení lidu se šňůrovou keramikou, lidu lužických popelnicových polí z doby bronzové a železné, a germánské z pozdní doby římské. Po privatizaci LAUBAGu zde r. 1993 těžba skončila a následovala sanace – obklopení dolu zemním valem a vybudování umělého jezera. Podle toho se řídil i záchranný výzkum: z předpolí dolu se přesunul na místa ohrožená stavbou náspu a jezera.

Centrem záchranných prací se stala **vesnice Pricyn** s panským dvorem, určená prve k odtěžení a proto vysídlená. Archeologové prozkoumali kostel, pod kterým našli jeho staršího předchůdce – „románskou“ dřevěnou stavbu. R. 1994 proběhl povrchový průzkum a poté několik plošných výzkumů v okolí Staré Darbnje a Pricyna (*Bönisch 1996a, 58, Abb. 1*), převážně sídlišť z doby bronzové. Statek na lokalitě Pritzen 43 stál podle přírodovědného datování ve 14. století př. n. l.; zbylo z něj několik jam, zlomky keramických nádob a zvířecích kostí, ale i kusy vypálené hliněné omazávky dřevěných domů s otisky kulatin, z nichž byl dům bytelně postaven. Osady nebo jednotlivé statky netrvaly příliš dlouho, snad několik desítek let. Na šest takovýchto usedlostí, jejichž obyvatelé se asi živili spíše dobytčářstvím, bylo objeveno

kolem pohřebiště (Pritzen 1), kde se pohřbívalo tenkrát i v dobách následujících. Naopak do závěru doby bronzové patří jiná osada (Altdöbern 44; *Bönisch 1996a*, 59), z níž se dochovalo asi 20 zásobních jam na obilí, ohniště a ploché kameny jako podložky pod dřevěné sloupy domů; nejzajímavější byly ale doklady solné briketáže z pozdní doby bronzové – speciální hliněné nádoby, v nichž se sem z okolí Halle dopravovala sůl, získaná odpařováním vody z tavných solných pramenů.

V Lubochowě u Pricyna (Pritzen 61; *Bönisch 1998*) se vedle areálu se sýpkami z mladší doby bronzové podařilo najít i malý rybníček, který oproti původnímu názoru nebyl středověký, nýbrž také z doby bronzové! Keramické střepy na jeho dně prozradily, že obyvatelé usedlosti jižně od něj do vody házeli rozbité hrnce a snad i jiné odpadky. Rybníček byl zachycen ještě na mapě z r. 1835 a definitivně zmizel až v souvislosti s těžbou.

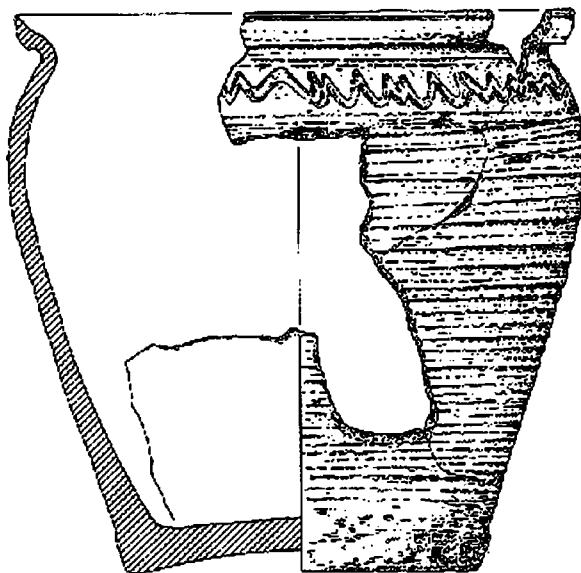
Ves Jawora (*Bönisch 1996b*), původně středověká, zanikla nejspíše za třicetileté války; v novověku byl poblíž původního místa vystavěn barokní panský dvůr a při něm stálo několik drobných usedlostí domkářů. V 80. letech ves zanikla podruhé a definitivně: r. 1986 byl odtěžen východní díl vsi a dvůr, zbytek zůstal stát na hraně těžební jámy až do r. 1994, kdy byl také zbořen v rámci sanace již uzavřeného dolu. V 80. letech z kapacitních důvodů nebylo možno tu záchraný výzkum provést. Je to velká škoda: opuštěná středověká vesnice je pro archeologii velmi dobrá situace – není narušena pozdějšími zásahy a proto ukazuje stopy dávného života ve velké úplnosti. Výzkum zachytil už pouze pozůstatky novějšího osídlení Jawory ze 17.–19. stol., které vzniklo v zázemí dvora. Ze středověké vsi přežily jen zbytky polí v lese při okraji katastru.

Důl Welzow-Süd se nachází mezi Wjelcejem a Grodkem, těžba pokračuje.

Nejvýznamnějším výzkumem v jeho předpolí je záchraný výzkum vsi Klěšnika. Ani zde nesmíme zapomínat na pravěké osídlení. V letech 1991–94 tu bylo prozkoumáno sídliště lužické kultury (Wolkenberg 3) z pozdní doby bronzové. V jamách se vedle četných střepů keramických nádob objevily zlomky hliněné mazanice s otisky kulatých břevien, které dokládají, že tu stály stavby z kuláčů, ať už sрубové či jiné konstrukce (*Bönisch – Nikolaus 1996*). Na svazích kopce nade vsí i ve vsi samé bylo sídlišť tohoto lidu zjištěno několik (*Bönisch – Govedarica 1996*); na jednom byla dokonce jako velká vzácnost nalezena poškozená prostá bronzová jehlice. Velké železářské centrum z doby římské (*Spazier 1997*) bylo prozkoumáno na svahu kopce u Klěšnika v l. 1994–95. Pece patřily k typu se zahloubenou nístějí a našlo se jich tu na 450 v několika skupinách po 30–60 pecích. V každé se zřejmě tavilo jen jednu. Železo bylo odneseno k dalšímu zpracování a na místě zůstalo přes 5 tun strusky. V areálu se zároveň pájlo dřevěné uhlí, potřebné k tavbě: po milířích zůstaly mělké jámy plné uhlíků.

Ves Klěšnik u Grodku (*Bönisch 1996*, 37; *Agthe – Ihle 1996*; *Spazier 1996*; *Soeters – Trier 1996*) byla odbagrována r. 1994. R. 1989 byl zahájen výzkum kostela, v letech 1993–4 se tam pak poprvé podařilo prozkoumat větší části historického jádra vsi. Za deset měsíců samozřejmě nebylo reálné probádat ji celou, výzkum však otevřel okno do minulosti tak, jak to nemohou udělat žádné písemné prameny. První písemná zmínka se navíc vztahuje teprve k roku 1480, kdy ves již stála a patřila rodu von Zabeltitz. Středověké kolonizační vsi bezprostředně předcházela vesnice slovanská. Již z nejstaršího období pochází nálezy nádoby tzv. pražského typu (cca 7. stol.), unikátní v celé střední Lužici; prokazatelné sídliště se datuje do pozdně slovanského období (12.–13. stol.) a nacházelo se v areálu pozdějšího (15./16. stol.) panského dvora, který byl prozkoumán celý. Statky v Klěšniku se řadily podél hlavní ulice a protáhle úzké návsi, na jejímž jižním konci stál na písčité výšině gotický kostel. Z domů se dochovály jen sklípky – byly asi roubené nebo hrázděné. Pozdně slovanská keramika (Obr. 6.) se tu vyskytuje společně s tvrdě páleným vrcholně středověkým zbožím 13.–15. stol.

Vzájemný vztah a role slovanských obyvatel a německých kolonistů zůstávají nejasné. – Kostel byl zkoumán čtyři roky.

Obr. 6. Ilustrační vyobrazení. Podle Pratsch 1997, ABB 1995–96.

V podlaze kostela se nacházelo 13 hrobek ze 16.–18. stol., mj. velká hrobka Erdmanna hraběte Pücklera z 18. stol. Mezi nimi byly objeveny stopy daleko starší: zbytky gotické kamenné podlahy a pod nimi pozůstatky dřevěného předchůdce kostela nejspíše ze 14. stol. I ten měl svého předchůdce (ve 13. stol.?), z něj však nezbylo nic a jeho polohu naznačují jen hroby. Na hřbitově se pohřbívalo do konce 19. stol. Hroby dětí ležely při severní a východní zdi. V hrobkách se dochovaly části oděvu a obuv mrtvých, v jednom hrobě i pohřební věnec (koruna), který se dával do hrobu dětem a mladým lidem zemřelým za svobodna. Průzkum dřevěné zvonice ukázal, že její starší část (datovaná kolem r. 1418) byla překvapivě starší než celý gotický kostel (jeho krov je datován 1442/1443)! Pod ní se objevily středověké hroby, takže ony starší kostely zvonici neměly.

Klěšnický kostel se stal symbolem, jehož význam můžeme hledat daleko za hranicemi archeologie. Smutný monument, jež zachytily desítky fotografií, už lze totiž najít jen na nich. Dřevěná věž byla přesunuta do nedalekého Pricyna, kostel byl 16. prosince 1993 v 10.58 hodin odstřelen.

Literatura:

- Agthe, M. – Ihle, M. 1996*: 750 Jahre Kirche Wolkenberg, ABB 1993–1994, 160–162.
- BbgDSchG 2004*: Gesetz über den Schutz und die Pflege der Denkmale im Land Brandenburg (Brandenburgisches Denkmalschutzgesetz – BbgDSchG) vom 24. Mai 2004 (GVBl.I/04 S. 215)
- Berg-Hobohm, S. 1996*: Über sechzig Grubenhäuser, ABB 1993–1994, 88–89.
- Berg-Hobohm, S. 1997*: Slawische Ackergeräte in einer Wasserstelle, ABB 1995–1996, 93–94.
- Bode, M.-J. 1998*: Spuren im Sand, ABB 1997, 62–64.2
- Bönisch, E. 1996*: Grabungsergebnisse aus dem Niederlausitzer Braunkohlerevier, ABB 1993–1994, 33–37.
- Bönisch, E. 1996a*: Erforschung eines bronzezeitlichen Siedlungsareales vervollkommenet, ABB 1993–1994, 58–60.
- Bönisch, E. 1996b*: Bauerndorf – Wüstung – Gutsweiler, ABB 1993–1994, 154–155.
- Bönisch, E. 1997*: Gesucht... und gefunden, ABB 1995–1996, 61–62.
- Bönisch, E. 1998*: Ein Dorfteich aus der Bronzezeit, ABB 1997, 44–47.
- Bönisch, E. 1999*: Immer an der Wand lang, ABB 1998, 50–51.
- Bönisch, E. 2001*: Mesolithische Erdhütten, ABB 2000, 37–39.
- Bönisch, E. – Govedarica, B. 1996*: Siedlungen ohne Gräberfeld?, ABB 1993–1994, 66–67.
- Bönisch, E. – Nikolaus, K. 1996*: Mit Schippe und Kratze freigelegt, ABB 1993–1994, 64–65.
- Brather, M.-J. 1999*: Zäune – Schutz oder Abgrenzung?, ABB 1999, 73–76.
- Eilbracht, H. – Wüsthube, V. 1994*: Archäologie in der Lausitz – die „Arbeitsstelle Braunkohle“ in Reichwalde, Lkr. Niederschlesisches Oberlausitzkreis, AAFS 2, 77–82.
- Eilbracht, H. – Wüsthube, V. 1996*: Archäologie in der Oberlausitz – die „Arbeitsstelle Braunkohle“ in Reichwalde, AAFS 3, 257–260.

- Elburg, R. – van der Kroft, P. 1999: Überraschung aus der Tiefe, AAFS 5, 1997, 90–95.
- Ericson, C. 1999: Häuser der Lausitzer Kultur in Dahlen, Lkr. Torgau-Oschatz, AAFS 5, 1997, 124–127.
- Grünwald, V. 1997: Funde-Fundplätze-Fundlandschaften: Zwei Jahre Prospektion im Tagebau Jänschwalde, ABB 1995–1996, 23–26.
- Grünwald, V. 1998: Aunjetitzer Neuigkeiten an der Neiße, ABB 1997, 41–42.
- Kayser, H. 1998: Bronzene Beigaben, ABB 1997, 43–44.
- Krauskopf, Ch. 1996: Der Teufelsberg von Briesnig, ABB 1993–1994, 173–174.
- Krauskopf, Ch. 1997: Verwüstete Landschaft, ABB 1995–1996, 79–81.
- Kunow, J. 1995: Vom Museum für Ur- und Frühgeschichte Potsdam zum Brandenburgischen Landesmuseum für Ur- und Frühgeschichte, ABB 1990–1992, 14–16.
- Kunow, J. 1996: Das Brandenburgische Landesmuseum für Ur- und Frühgeschichte in den Jahren 1993 und 1994, ABB 1993–1994, 23–28.
- Kunow, J. 1998: Das Brandenburgische Landesmuseum für Ur- und Frühgeschichte im Jahr 1997, ABB 1997, 20–22.
- Kunow, J. 1999: Das Brandenburgische Landesmuseum für Ur- und Frühgeschichte im Jahr 1998, ABB 1998, 20–25.
- Kunow, J. 2000: Bodendenkmalpflegerische und museale Tätigkeit der Landesarchäologie in Brandenburg im Jahr 1999, ABB 1999, 19–22.
- Kunow, J. 2001: Bodendenkmalpflegerische und museale Tätigkeit der Landesarchäologie in Brandenburg im Jahr 2000, ABB 2000, 18–21.
- Lipsdorf, J. 1999: Steinkreise und Gräber der Lausitzer Kultur, ABB 1998, 54–55.
- Lipsdorf, J. – Kubenz, T. 2000: Generationen friedlich vereint, ABB 1999, 56–58.
- Loré, F. 1994: Zwischen Neolithikum und 20. Jahrhundert – Archäologie im Tagebau Zwenkau, Lkr. Leipziger Land, AAFS 2, 65–72.
- Neubauer-Saurer, D. 1996: Germanisches Brot aus Eichelmehl?, ABB 1993–1994, 100.
- Pasda, C. 1997: Von Menschen und Dünen, ABB 1995–1996, 42–44.
- Puttkammer, T. 1999: Siedlungsschwerpunkt der Lausitzer Kultur, ABB 1998, 52–53.
- Rengerink, H. – Trier, M. 1995: Eine Prospektion im Vorfeld des Braunkohletagebaus Jänschwalde, Lkr. Spree-Neiße, ABB 1990–1992, 17–19.
- Rösler, H. 1996: Ein „steinreiches“ Gräberfeld, ABB 1993–1994, 77–79.
- Sächs.DSchG 1993: Gesetz zum Schutz und zur Pflege der Kulturdenkmale im Freistaat Sachsen (Sächsisches Denkmalschutzgesetz – SächsDSchG) vom 3. 3. 1993.
- Schwarzländer, S. 2001: Werkzeuge im Grab, ABB 2000, 78–79.
- Soeters, G. – Trier, M. 1996: Dorfkernuntersuchung im Tagebauvorfeld Welzow-Süd, ABB 1993–1994, [1996], 156–158.
- Spazier, I. 1996: Spät-slawische Siedlungsbefunde, ABB 1993–1994, 159–160.
- Spazier, I. 1997: Am Wolkenberg rauchten die Essen!, ABB 1995–1996, 77–78.
- Stapel, B. 1996: Steinzeitliche Dünenwohnplätze, ABB 1993–1994, 54–56.
- Stapel, B. 1998: „...ist auch der Dolch aus Feuerstein, so kann er dennoch tödlich sein...“, ABB 1998, 36–40.
- Unsel, M. 1996: Auch Rekultivierung gefährdet Bodendenkmale, ABB 1993–1994, 61–63.
- Uschmann, K.-U. 1999: Am Rande der Neiße, ABB 1999, 70–73.
- Uschmann, K.-U. 2000: Römischer Import am Neißeufer, ABB 2000, 75–77.
- Vollbrecht, J. 2000: Jäger am Waldsee – Das Moorprojekt Reichwalde II, AAFS 6, 1998–1999, 12–21.
- Wetzel, G. 1995: Ein slawisches Gräberfeld bei Tornow-Lichtenau, heute Ortsteil von Kittlitz, Lkr. Oberspreewald-Lausitz, ABB 1990–1992, 66–67.
- Wirtz, D. 2000: Altliebel – Eine Siedlung der Lausitzer Kultur im Oberlausitzer Heide- und Teichgebiet, AAFS 6, 1998–1999, 78–83.
- Wüstehube, V. 1997: Siedlung und Gräberfeld der Lausitzer Kultur im Tagebau Reichwalde, AAFS 4, 1996, 71–75.

Seznam zkratk:

AAFS – Archäologie aktuell im Freistaat Sachsen, ABB – Archäologie in Berlin und Brandenburg

Slovníček místních jmen

Baršc – Forst, Běla Woda – Weißwasser, Grabice – Gräbendorf, Grěšna – Grieben, Grodk – Spremberg, Grozišc – Grötsch, Gubin – Guben, Husoka – Weißagk, Chorice – Göritz b. V., Chóšc – Laasdorf, Chusej – Kausche, Jawora – Groß Jauer, Jaworka – Klein Jauer, Klěšnik – Wolkenberg, Kšišowka – Kzschischoka, Liškow – Groß Lieskow, Liškowk – Klein Lieskow, Lubochow – Lubochow, Mařka – Malke, Most – Heinersbrück, Pricyn – Pritzen, Raduš – Raddusch, Rěcycka – Rietzitzka, Rjasnik – Briesnig, Rogow – Horno, Stara Darbnja – Altdöbern, Stary Luboln – Altliebel, Šlichow – Schlichow, Wóškalawa – Kahnsdorf, Wótšowc – Bischof

Slovníček jmen dolů

Cottbus-Nord = Chošebuz-połnoc (sever), Gräbendorf – Grabice, Greifenhain = Maliń, Jänschwalde = Janšojce, Nochten = Wochozy, Reichwalde = Rychwałd, Seese-Ost = Bzež-pódzajtšo (východ), Welzow-Süd = Wjelcej-połudnjo (jih).

Nejstarší minulost Lužice v datech (podle ABB)		
pozdní středověk	1400	německá kolonisace
vrcholný středověk	1200	
raný středověk	600	pozdní slovanské období
		střední slovanské období
doba stěhování národů	400	příchod Slovanů, časně slovanské období
doba římská	0	zbytky germánského obyvatelstva
doba železná	800	Burgundi
		Germáni (Semnoni?)
mladší a pozdní doba bronzová	1400	– górzycká skupina
		– kultura billendorfská
střední doba bronzová	1400	– kultura lužická
starší doba bronzová	2000	okruh lužických popelnicových polí:
pozdní doba kamenná (eneolit)	3000	kultura únětická
		kultura se šňůrovou keramikou
mladší doba kamenná (neolit)	5000	kultura s nálevkovitými poháry, kultura kulovitých amfor
střední doba kamenná (mesolit)	8000	lovci, sběrači a rybáři
starší doba kamenná (paleolit)	100 000	... v Lužici se objevují první lovci, sběrači a rybáři
	1 500 000	... v Evropě...
	2 000 000	... v Africe...

SERBSKE SPĚVY

Svatební písně

Kinga Kijová

Svatební písně jsou téma, které těžko lze popsat v krátkém článku. Zaslouží si obsáhlé studium. Hlavně proto, že svatební rituál *srbské svatby* [serbski kwas] je neobyčejně bohatý. Srovnání s dnešním rituálem *českým* nebo i *polským* ukazuje, že Srbové ho mají nejpestřejší a to po každé stránce. Ještě řeknu pár slov o tom, co vlastně za rituál je svatba. Je to přechodový rituál stejně jako křest nebo vítání občánků. Cílem je ukázat veřejnosti, že dnešním dnem se něco mění. Narodil se nový občan nebo pokud šlo o svatbu, dávalo se na vědomost, že se dnes dva cizí lidé stávají rodinou. Pro dívku i pro mládence to byl nejdůležitější den v životě. Stávali se dospělými a samostatnými. Dokud se nevězali, bydleli v rodičů a byli považováni za děti. Předpokládalo se taky, že o svatební noci proběhne sexuální iniciace. Pro nevěstu byla změna větší, ona se stěhovala k manželovi, stávala se částí jeho rodiny, dostala také jeho jméno. I dnes se mládenci loučí se svobodou, nevěsty pláčou, a proč? Většinou proto, že je to část starých svatebních rituálů. Na *serbskim kwasu* zábav a písní bylo hodně, a skoro každá z nich původně měla symbolický význam.

Tradiční srbská svatba je v kroji a důležitou postavou na svatbě je *braška* [družba, tlampač – organizátor svatby]. Mít dnes tradiční svatbu je v Lužici projev národní identity.

11. Praj křesćijanski čłowjeko

Píseň jakoby vysvětluje, odkud se vzalo manželství. Říká se, že je stvořil sám Pán Bůh v nebi a že stvořil ženu z mužského žebra. Mladí lidé doopravdy občas nerozuměli, proč se mají vdávat, ženit. Pamatujme, že ještě na začátku XX. století se běžně brali lidé mladší než 20 let. Nebylo výjimkou že jim bylo 16. Možná i ostatní společnost potřebovala vědět, proč vlastně nelze žít spolu bez svatby. Píseň říká, že je to vůle Páně.

Všichni, kteří tu píseň znají, určitě pamatují, že zní skoro jako kostelní píseň a přitom je světská, avšak pravděpodobně byla původem nebo inspirací nějaká církevní píseň o podobném obsahu.

Křesćijanski čłowjeko

Moderato cantabile

Kře-sći-jan-ski člo-wje ko, zwo-tek
přiň-dže man-džel-stwo? To ci pra-jić,
Ža-dyn člo-wjek
pra-jić chcu: Ža-dyn člo-wjek
Ža-dyn člo-wjek
njej' po-sta-jit, böh tón knjez je sam po-
sta-jit w pa-ra-di-zu man-džel-stwo.

2. Hdyž bě stworil Hadama,
da wón jemu wusnýc da,
zo wón pytnyl, pytnyl njej'.
Wotewri jom prawu stronu,
z rjebła stwori rjanu žonu
k mandželskej, haj k mandželskej.

3. Kwasni hosćo, prošu was,
njezabudźe na tón kwas!
Spěwajće, haj spěwajće:
Zo by so tom młodom muzej
a tež jeho młodej žonje
přeco derje, derje šlo.

z ludu z ludu

12. Naša Hanka w wěncu steji

V této písni v den svatby nevěstě Hance žehná její rodina a ptá se jí, jestli je na dnešní svatbě opravdu nevěsta nebo jen družička. Může si někdo splést družičku s nevěstou? Ano, protože kroj družky liší se jen málo od kroje nevěsty, hlavní rozdíl je v pokrývce hlavy. Družka má v katolické oblasti růžovou mašli a nevěsta vysokou čepičku a uvnitř ní zelený věneček. Obě dvě mají náhrdelník ze starých mincí, kdysi to bylo znamení bohatství nevěsty, dnes je to jen tradiční prvek kroje a současná děvčata, pokud nezdědila šňůru po mamince, kupují mince na náhrdelník v antikvariátu, protože současné euro nevypadá dost důstojně. Vraťme se ale k samostatnému kroji. Typické pro sukně všech regionů Lužice je, že jsou černé barvy se zelenými a bílými prvky. Barva černá a bílá mají na svatbě ceremoniální charakter a zelená je symbol čistoty. Nám známé bílé svatební šaty nejsou starým zvykem. Bílá barva byla symbolem smutečným, a dokonce u Srbů původní význam bílé barvy trvá nadále. Důstojná a vážná barva je černá, proto ji nevěsta obléká. Muži si na svatbu berou dlouhý kabát a cylindr. Stejně jako pro každý region Lužice je charakteristický jiný kroj, tak i svatební kroj také má své varianty. Proto je svatební kroj katolický, slepjetský, wojerecký a gródecký. Tradiční srbské svatby můžeme ale vidět běžně jen u katolických Srbů.

Třetí sloka je přáním štěstí a rychlého narození mužského potomka a dědice. Dítě zaručovalo, že manželství bude zdařilé a splní svůj úkol.

Pokud máte možnost vidět *serbski kwas*, určitě je to neopakovatelný zážitek.

Naša Hanka w wěncu steji

Andante

Na-ša Han-ka w wěncu ste-ji
ze-le-nym kaž brě-za w me-ji.
Je džé wo-na nje-wjesta a-bo je... snadž
kmótrič-ka? a-bo je... snadž kmótrič-ka?

2. Njewjesta je Hanka naša.
Wěš ty, što so za njej praša?
! Jedyn młodženc šikwany,
pěkny, bohobojazny. !

3. Džitaj, džitaj, zohnowanaj,
wjele zboža přeju wamaj,
! zo byšraj wój za lětko
wokoš'waloj hólčatko! !

z ludu z ludu

SERBSKE NALĚČO 2007

Radek Čermák

Máj není v diáři přátel Lužice pouze oslavou lásky či práce, nýbrž také dobou knižního veletrhu a s ním spojeného lužicko-srbského programu Serbske nalěčo. Veletrh navštívilo kolem 30 tisíc návštěvníků, tudíž je dobrou příležitostí, jak prezentovat Lužici široké veřejnosti. Letos byl program soustředěn do jednoho dne, a sice soboty 5. května. Organizovala jej Společnost

přátel Lužice, Studentská rada FF UK a Ludowe nakładnistwo Domowina. Celé akce se účastnil autobus Srbů z Wotrowa a zhořeleckých studentů.

Začalo se ve 14 hodin na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (nám. J. Palacha) **vernisáží výstavy fotografií Clemense Škody**. Narodil se roku 1984 ve Wotrowě, kde byl mimo jiné předsedou

Předseda SPL Hanuš Härtel se svým otcem.

Tak vypadalo letos kácení máje ve Wotrowě.

Mezi posluchači čtení byl i Jiří Mudra.

Skupina Deyzidoxs pojala koncert jako velkou „párty“

Literární čtení, zleva: Jurij Šiman, Beata Nastickec, Tobias Geis, Michal Nuk a Milan Hrabal.

místní skupiny Domowiny. Nyní studuje kulturu a management ve Zhořelci. V zimním semestru 2006/7 byl na stáži na Fakultě humanitních studií UK. Jeho fotografie jsou zaměřené zejména na lužický folklór a přírodu, nejde však o babičky v krojích. Účastníci vernisáže jakož i návštěvníci veletrhu si mohli odnést plakát se Škodovým snímkem a ukázkami ze čtení. Pro zahraniční účastníky následovala prohlídka Prahy.

V 18 hodin proběhlo přímo na veletrhu **čtení mladých autorů** zastoupených v almanachu Paternoster. Mezi nimi byl Tobias Geis jakožto nejmladší dolnosrbský autor se svým thrillerem *Noc v Blatech*, dále z Horní Lužice básníci Beata Nastickec a Michal Nuk a nakonec Jurij Šiman se svou fantasy *Sonowina (přízrak)*. Bohužel autoři přijeli a hned zase odjeli, takže neměli možnost seznámit se s krásami Prahy.

Třetím programem tohoto dne byl koncert doxovermetalové (hudební) skupiny Deyzidoxs. Skupina si na koncert přinesla dob-

rou náladu a ta byla vidět i v "kotli" poblíž pódia. Hudebníci rovněž mimo pódium popíjeli a diskutovali se svými fanoušky.

Celkový počet návštěvníků akcí byl letos "jen" 180. Důvodem může být "dlouhý víkend", který si někteří lidé sestavili z květnových svátků. Opravdový problém je však "vymírání" nejstarších přátel Srbů, kteří se ke své zálibě dostali po osvobození Československa. Tito lidé byli vždy věrnými návštěvníky našich členských večerů. Mladí lidé, např. studenti slavistiky, v dnešní době mají daleko více možností a koníčků a s žádným z nich nejsou vázáni pevně.

V návaznosti na návštěvu z Wotrowa Společnost přátel Lužice pomáhala organizovat muzeu ve Vysokém Mýtě výlet na kácení

máje do Wotrowa a prohlídku katolické Lužice. Bohužel se ale výlet z Vysokého Mýta nepodařilo uskutečnit, a tak se prvních pět přihlášených z okolí Prahy vydalo na trasu autem Antonína Kříže. Prohlédli si pančický klášter a další pamětihodnosti katolické Lužice. V Budyšíně se připlteli do akce místních neonacistů, kteří v posledních měsících cestují po městech, kde pořádají krátké demonstrace za témata, u nichž očekávají souhlasnou reakci veřejnosti, např. trest smrti a kastrace pedofilů.

Výlet do Wotrowa se velmi vydařil a přijetí bylo opravdu vřelé. Kdyby jeden z návštěvníků nemusel ráno do práce, podařilo by se místním přemluvit celou expedici k přenocování v místních rodinách.

Z DOMOVA

Sorabistika v Praze padla. Nové studijní plány teritoriálně zaměřených středoevropských studií na Karlově univerzitě s plnohodnotným oborem nepočítají. Přes zájem některých představitelů Domowiny a Společnosti přátel Lužice se nestalo vůbec nic a v zimním semestru 2007/8 dokonce nebyl vypsán ani jeden lužickosrbský kurz, přestože zájem některých studentů byl vidět na studentské e-mailové konferenci. Do nového ročníku na **Lipské univerzitě** nastoupilo pět studentů **sorabistiky**, všichni studují lužickou srbštinu pro učitelství. O studium sorabistiky mělo zájem deset maturantů. V současnosti studuje v Lipsku sorabistiku 30 studentů.

(SR 5. 10.) odo, račk

Z LUŽICE

V budyšinském Lužickosrbském muzeu byla koncem srpna otevřena výstava o životě a díle dolnolužického fotografa a publicisty **Ericha Rinky**. K vidění je přes 70 fotografií ze dvacátých až čtyřicátých let v Blatech, ze stavby elektrárny v Čorné Pumpě a obrazy z Rinkových návštěv ciziny. Výstava je otevřena až do 3. února. V drážďanském Českém centru proběhla od 25. září výstava malířky **Aleny Čermákové**, která v Lužici vytvořila sérii kvašů.

(SR 24. 9., zzz) odo

V **Róžantě** už nebudou běžně mše v lužické srbštině. Mše už zde budou totiž jen výjimečně, nebudou ani každou neděli a to ani německy. Změny budou časem uveřejněny v médiích.

(SR 24. 9.) odo

Domowina 24. srpna zveřejnila letošní nositele **Cen Domoviny**. Tento rok jsou jejími nositeli: Inga Nowakowa z Wochoz, Měrcin Krawc z Budyšina, Jurij Domanja z Kulowce, Alfons Kuring z Pančic-Kukowa, Waltraud Stoltowa z Chotěbuze a dr. Rafał Leszczynski z Lodže. Cena Domoviny pro dorost byla propůjčena Lužickosrbskému dětskému divadlu Budyšín. Slavnostní předání se uskutečnilo 5. října v Radworu.

(SR 25. 9.) odo

Saský ministerský předseda Georg Milbradt 25. srpna jmenoval 48-letého Lužického Srba **Stanisława Tilicha** novým ministrem financí. Tilich, který žije v Pančicích-Kukowě, byl ve své dosavadní politické kariéře už lecčím, mimo jiné evropským poslancem, saským ministrem pro spolkové a evropské záležitosti, vedoucím saské zemské kanceláře a naposledy saským ministrem životního prostředí a zemědělství. Také nový mluvčí saské vlády pochází z Horní Lužice, jedná se o novináře Petera Zimmermanna z Budyšina.

(SR 26. 9.) odo

Lužickosrbská saská a braniborská rada se dohodly, že se jednou ročně budou scházet, aby si vyměnily zkušenosti a poznatky o vysokoškolském vzdělávání mladých Srbů. Rady nemohou nic schválit, ale mají účel jako poradní sbor.

(SR 26. 9.) odo

V **Lužickosrbském domě** se konal 6. října den otevřených dveří. Téměř všechny instituce umožnily nahlédnout do zákulisí. Navíc se představili i lužickosrbské řemeslníci a podnikatelé. Zpěvačka hitů Uta Brézanec měla autogramiádu. Dále vystoupil Bernd Pittkunigs, *Rownjanske spěwarki* a Mónika Klesec.

(SR 26. 9.) odo

Matice Srbská bude mít po nedávno zesnulém Měrcinu Völkelovi nového předsedu až příští rok. Další valná hromada se bude konat teprve 29. března 2008. Společnost do té doby povede místopředseda Marko Kowar.

(SR 26. 9.) odo

Učitelé na lužickosrbských školách jsou o hodně mladší než jejich kolegové jinde v Německu. Více než polovina pedagogů v Německu je starší 50 let, na lužickém prvním stupni základních škol je to jen 40% a na druhém stupni ZŠ jen 33%. Nejmladší učitelský sbor má Lužickosrbské gymnázium v Budyšíně, kde onen podíl tvoří jen 27%.

(SR 27. 9.) odo

26. srpna zemřel v Radworu **Jan Pawlik** ve věku 81 let. Dlouhá desetiletí vedl domowinskou skupinu v této obci. Mimoto zodpovídal v obci za lužickosrbské záležitosti a byl také dlouholetým členem spolkového předsednictva Domoviny a k posledku i člen předsednictva budyšinské Smolerovy župy.

(SR 27. 9.) odo

Lužická Srbka **Marja Šmajdzina** dostala koncem září Německou televizní cenu za rok 2007 za nejlepší vedlejší úlohu ve filmu *die Flucht*. Ve svém poděkování poslala i lužickosrbský pozdrav do Lužice. V Brémách žijící herečka dostala cenu už podruhé.

(SR 29.–30. 9.) odo

V **Horách** u Wojerec bude do roka vystavěna u návsi nová mateřská školka Lutki pro 70 dětí. Část z nich se učí metodou Witaj lužickosrbsky. Stavba bude stát obec *Halštrowska hola* 1 milion eur.

(SR 29.–30. 9.) odo

Lužickosrbský školský spolek vydal první **rodičovský list**. Je to dvojjazyčná brožurka, ve které jsou zřizovatelé školek informováni o vzdělávání a o aktuálních námětech. Součástí jsou i omalovánky a různé hry. Rodičovský list má vycházet čtyřikrát ročně.

(SR 5. 10.) odo

Další protesty v **Łakomé** skončily neúspěchem. Celkem 22 členů skupiny Robin Hood sedělo na stromech 10 dnů, než byli sundáni policií. Navíc proti nim podal Vattenfall žalobu. Zároveň se pokračuje s kácením stromů. Proti tomu protestuje i mezinárodní organizace ochránců přírody Greenpeace.

(SR 28. a 29–30. 9.) odo

Z KAŠUB

Vítězem polským parlamentních voleb se stala Občanská platforma (PO) a její předseda **Donald Tusk**. Jak už jsme informovali při minulých polských volbách, toto vítězství je posíleno tím, že Tusk je Kašuba

račk

Z CIZINY

Návštěvníci **Jeruzaléma** mohou nyní na Olivetské Hoře číst Otčenáš i v lužické srbštině. O to se postaral Gerat Róbl ze vsi Smjerdžaca, který letos vykonal do Izraele pouť na kole. Jak

napsal Katolski posol, lužická srbština je 149. řeč, ve které je tam Otčenáš napsán. Na místě dnešního kostela *Paternoster* na Olivetské Hoře v Jeruzalémě učil Ježíš své učedníky modlit se Otčenáš. (SR 29–30. 9.) *odo*

Novinky z Budyšina-mezititul

Koncem srpna vyšlo v Lidovém nakladatelství Domovina sbírka děl lidového básníka **Jurije Šěna**. V knize *Hišće jónu, hišće raz kapesního formátu* sestavil Franc Šěn jeho písně, povídky a básně. Představení knihy se konalo v den nedožitých 80. narozenin Jurije Šěna v Šunowě a zúčastnilo se ho přes 100 lidí.

V září následovala tradiční **Serbska protyka** (literární kalendář) na rok 2008. Autoři se v ní zabírají okolím Njebjelčic či výročí LND. Již povinná část je kalendář s termíny posvícení a stoletý kalendář.

Třetím titulem v řadě je sbírka básní **Rudolfa Mjeně** – 53. sešit řady *Serbska poezija*. V knize jsou poprvé uceleně zpřístupněny básně tohoto autora. Rudolf Mjeně, který zemřel roku 1841, byl evangelickým farářem v Kotecích a Lubiji. Mezi lidem v 19. století byly obzvláště známé jeho básně *Chwalba burstwa* a *Žně*.

(SR 25., 27. a 28. 9.) *odo*

MICHALA KOČÍHO

Byl jsem ve dnech 21.–22. července tohoto roku v Chrósčicích jako vystupující za folklorní soubor Šafrán. V sobotu jsme hráli 3×, nejprve odpoledne na Koklic statku, v podvečer ještě jednou a pozdě večer (od 23.15 hod) na Šolčic statku. Kromě toho pozdního večera tam bylo hodně návštěvníků, samozřejmě, že i Němců, ale hodně tam zněla srbština, jak u obsluhy (pokladna, zesilovači, stánky s občerstvením), tak i mezi diváky. Byl jsem vedením folklorního souboru zmocněn, abych tak 2–3× během vystoupení něco řekl, já jsem dlouho nemluvil, řekl jsem odkud jsme, co hrajeme atd., taky jsem jim řekl, že jsme příjemně překvapeni, že jich přišlo tolik, to u nás v Jablonci zdaleka tolik lidí na kulturní akci nechodí, a davem zašumělo. Více jsem se snažil mluvit srbsky, ono to samozřejmě asi úplně čistě srbsky nebylo, a ani rodilý Němec nejsem, a taky ne žádný uvaděč. A pak jsem v kroji folklorního souboru Šafrán chodil po Chrósčicích a náhodou jsem potkal dvě dámy, Češky z Českého rozhlasu, které hledaly místní hospodu a že prý tam je nějaká konference. To mne zajímalo a tak jsem šel s nimi, hospodu Krawčikec dwór a hosćenc nebylo tak těžké najít a opravdu, tam už byl pan Łuščanski z Domowiny, měl tam dvě tlumočnice do angličtiny a seděli tam zástupci souborů z Mexika, Bulharska, dále tam byl novinář Serbských Nowin, sedl jsem si hned vedle něho, a řekl jsem mu, že ho znám, protože se mnou před několika lety sepsával takové krátké interview, když jsme hráli s naší dechovkou *Jablonečanka* v Černém Chofmcu na Krabatowym Swjedženju. On se ke mně taky hlásil, a zase se mne potom optal asi na tři otázky a dělal si poznámky. Ještě ale

k té konferenci – byla především, ale nejen pro ty hosty zdaleka, protože jsem se dozvěděl o počátcích srbského folkloru, jako že hlavní hudební nástroje pro ně byly malé třístrunné housličky, dudy a „tarakawa“ nástroj, podobný hoboji. Kolovaly tam různé knihy s obrázky a notami, a zajímavé bylo, že už v roce 1878 byla v Čechách vydaná kniha se srbskými písničkami, se slovy v lužické srbštině a k tomu byl připsán také český text, je velmi zajímavé, že už tenkrát si někdo dal na tom tak záležet, že ty texty přeložil, ale tak, aby se zároveň daly zpívat v té původní lužickosrbské melodii. A na té konferenci byl též jeden zástupce za SPL a taky senátor ČR Jaromír Jermář za Mladou Boleslav, vím to, protože tam kolovala prezenční listina.

A v neděli byl slavnostní průvod všech souborů od školy přes vesnici na swjedzenišćo, kde poté probíhalo finále. Nejprve vystoupily srbské soubory jako SLA (Serbski ludowy ansambl), což je profesionální těleso, které kromě tanečnicků má i slušný orchestr, čítající asi 20 lidí. A od 16. hodiny hrály a tančily ostatní soubory, každý na to měl 8 minut. Mne se uvaděčka ptala (chtěla německy, ale já jsem ji upozornil, že lépe serbsce, nic němsce, tak ihned přeladila na srbštinu), proč náš folklorní soubor Šafrán se účastní již počtvrté tohoto festivalu, tak jsem ji za soubor řekl, že do Lužice jezdíme jako domů, že to pro nás není vlastně žádná cizina, a to hlavně z jazykových důvodů, a že ctíme jejich jazyk. Taky nás ještě interpelovala redaktorka rozhlasu (MDR 1 – Serbski rozhłos), ta se ptala na něco podobného, natáčela to a chtěla něco zazpívat, tak jsme ji do mikrofonu zazpívali Živijó, živijó, to se sice nezpívá moc česky, ale to snad nevádí, německy to nebylo. Co říci na závěr? Počasí bylo v sobotu nádherné, potom v noci na neděli přišla silná bouřka, v neděli to sice občas hrozilo přeháňkami, ale nakonec nepršelo.

Děkujeme Magistrátu hlavního města Prahy za poskytnutí grantu ve výši 80 000,- Kč na nový nábytek pro Hórnikovu knihovnu.

Česko-lužický věstník. Časopis o Lužici, sorabistice, literatuře a menšinové politice. Česko-serbski wěstnik. Časopis wo Serbach, serbowědže, pismowstwjje a mjeńšinowej politice. Vychází ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech v nákladu 300 výtisků. • Cena jednotlivého čísla 20,-Kč. • Vydává Společnost přátel Lužice/Towaršnosć přećelow Serbow/Towarišnosć pšijašelow Serbow, **stýčná adresa:** náměstí Jana Palacha 2, Praha 1-Josefov, CZ-116 38, www.luzice.cz. • **Bankovní spojení:** ČSOB (Poštovní spořitelna) 181 757 044/ 0300. • **Vedoucí redaktor:** Mgr. Ondřej Doležal, Brožíkova 359, Kladno-Kročehlavý, CZ-272 01, tel. +420 720 330 290, el. adresa: ondrakladno@centrum.cz. • **Zástupce vedoucího redaktora:** Radek Čermák • **Redaktoři:** PhDr. Zuzana Bláhová, PhD., Mgr. Kinga Kijová, Mgr. Vladislav Knoll, Mgr. Josef Šaur, Dr. Giuseppe Maiello, PhD. • **E-mail redakce:** cesko-luzickyvestnik@centrum.cz. • **Síťový redaktor:** ing. Miloš Malec, milos.malec@seznam.cz. • **Předplatné na rok 2007:** ČR 200,- Kč, členská příspěvky 300,- Kč, zahraniční 20 €, při platbě v hotovosti 15 €, sociálně slabí mohou požádat o snížení. • **Objednávky:** Klára Poláčková, Pionýrů 310/5, 289 23 Milovice, tel. a SMS +420 607 588 684, el. adresa: polackova.klara@seznam.cz. Abonenci ze ZRN teč prez referenta Domowiny za kulturne naležnosće a wukraj, Budyšin. • **Předplatné je vázáno na kalendářní rok a je splatné nejpozději do konce března. Pro ukončení předplatného je nutné se odhlásit. Stížnosti na nezaslání vyřizuje Klára Poláčková. • Redakce se nezotožňuje vždy s názory autorů. Za věcnou a slohovou stránku příspěvku odpovídají příslušní autoři.** • Používat zdroje ČLV je možné s podmínkou uvedení zdroje a internetové adresy www.luzice.cz, pokud je dílo již zatíženo autorskými právy, platí zásady prvotního zdroje. • Bytí časopisu je založeno na práci dobrovolníků. • MK ČR E 6880 • ISSN 1212-0790

Tento časopis vychází s podporou Ministerstva kultury ČR a Nadace Českého literárního fondu.